

CARLES SENTÍS

L'EUGÈNICA BARCELONA

L'URSS del temps de Stalin es potenciava ella mateixa amb els plans quinquennals. A la Xina, de les fites d'una tal executòria, en deien salts endavant. Tant en un cas com en l'altre, es decidia sobre un objectiu o una data, arribada la qual s'havien d'haver coronat uns determinats treballs.

La ciutat de Barcelona, no havent estat una capital amb rei o monarca, s'ha hagut de fer ella mateixa des de la base popular i burgesa dels seus propis veïns. Mai, i encara menys d'ençà que, a l'Edat Mitjana, va perdre els seus sobirans —els Comtes de Barcelona—, que hi residien, la ciutat no ha tingut un ajut estatal de debò que hagi planejat les etapes del seu futur. Quasi totes les grans ciutats europees han estat capitals d'un Estat i han disposat plenament dels beneficis extraordinaris procedents de la voluntat del rei o bé, per portar a la pràctica les reformes necessàries, han comptat amb un erari alimentat per tot el país. Els grans arquitectes i urbanistes de París van ser els reis, que, amb els seus secretaris d'Estat, van planificar les Tulleries i, en definitiva, tot l'ample camí que, pels Camps Elisis, us porta fins a Saint Cloud i Versalles. A Versalles, s'hi va voler establir, ben ample i sense noses, aquell que va poder dir: «L'Estat sóc jo». Lluís XIV, en efecte, va tenir a mà tots els mecanismes per fer la primera planificació del gran París. D'aquella seva visió grandiosa, algú n'ha volgut dir dilapidació, tot i que de fet constituïa la millor herència que el rei podia llegar a la capital del seu país. Una semblant grandiositat hi va demostrar igualment un emperador que movia quasi absolutament tota mena de mitjans: Napoleó I, un altre gran arquitecte, va augmentar —sense corregir-ne res, perquè no calia— l'edifici del «lluïsos». I per acabar la gran obra, Napoleó III, amb el

seu arquitecte, Hausmann, hi posaria el segell amb el traçat de les avingudes formant l'estel, si bé la inauguració de l'Arc de Triomf va correspondre als qui li van succeir. El cas de París constitueix l'exemple màxim, però no pas únic, del que volem dir. Són els reis, els tsars —l'Estat al capdavant— els que construeixen el Kremlin. Més endavant, el mateix tsar Pere el Gran trasllada la seva ambició creadora a Sant Petersburg —la capital més moderna de l'Europa d'aquell moment, dibuixada i disposada pels arquitectes imperials (entre els quals n'hi havia uns quants d'italians) abans no fos habitada pels qui n'havien de ser els ciutadans. Madrid, per part seva, no posseiria un dels millors palaus reials d'Europa, ni tampoc el jardí del Retiro, o Rosales, ni la Casa de Campo ni el Museu del Prado, si no s'hi hagués instal·lat la Cort i uns reis que es van veure enriquits en el seu poder per l'aportació econòmica de les colònies. El Prado no és sinó una ampliació de la pinacoteca reial. Una cosa semblant es produeix amb l'Ermitage de Leningrad o amb el Museu de Viena, ciutat que respon a l'Estat polític que imperava sobre una gran part del centre i el sud-est d'Europa. ¿Caldrà que continuem aquesta enumeració? ¿Cal que encara hi afegim els exemples de Londres, l'Haia, Brussel·les, Lisboa o de Roma mateix?

És realment un miracle que una gran ciutat europea es consolidi sense que primer s'hi hagi establert un monarca o una cort. Els casos que en trobaríem són raríssims. Els exemples, tan escadussers que només podríem parlar de Milà, Amsterdam, Anvers o Barcelona. De totes aquestes ciutats, la més eugènica, és a dir, la que s'ha fet més ella mateixa, és Barcelona, vist que Amsterdam, creada per comerciants i burgesos, amb la dinastia Orange-Nassau va tenir un establiment reial autèntic, ni que fos temporal, i Milà, al

LA PLAÇA D'ESPANYA I LA PORTA PRINCIPAL DEL PARC DE MONTJUÏC

segle passat també va comptar amb el veïnatge generador dels Savoia, que hi emanava des de Torí, ciutat que hi era a tocar.

El cas de Barcelona és únic: no tenint pràcticament mai el suport reial o estatal, ha hagut de comptar únicament amb ella mateixa –i, és clar, amb tot el rodal català– davant d'una cort que, des de Madrid, hi ha estat sistemàticament indiferent, si no enfrontada. Barcelona es construeix contra vent i marea, contra les decisions que pren Felip V amb la llei o decret de Nova Planta. Amb això no acaben tan sols les llibertats polítiques de Catalunya, sinó que tot el país se'n veu amenaçat en la seva supervivència cultural. No és pas endebades que Felip V, el 1714, tanca la Universitat de Barcelona, que era a la Rambla dels Estudis –la qual en pren el nom– per portar-la a Cervera. Per simples raons polítiques, la ciutat es veu castigada i privada de tot aliment intel·lectual.

Barcelona es va haver d'esperar fins a l'arribada de Carles III –allò que havia pres un Borbó vingut de París ho tornaria un altre arribat de Nàpols– per veure com se li obrien les portes de les Amèriques, que tenia pràcticament tancades des de la descoberta, una feta que s'havia produït a benefici de Castella i no pas

d'Aragó, tot i el lema. El *tanto monta, monta tanto*, pel que fa a les possessions castellanques, inicialment reduïdes –Canàries– fins als increïbles resultats de l'expedició colombiana fins a l'oest o l'Atlàntic, no va funcionar. L'est o Mediterrani era zona d'influència aragonesa.

Privada del comerç amb Amèrica en temps dels Àustries, castigada al començament dels Borbons, ¿com s'ho havia de fer, Barcelona, per arribar al segle XIX i afegir-se al corrent europeu de la industrialització? Quin gran plantejament històric i econòmic, digne certament d'un estudi més extens! Havent quedat Barcelona sense Universitat, la Junta de Comerç de la ciutat, llavors tot just fundada, crea les escoles de Nàutica i de Nobles Arts i fomenta així mateix la investigació científica i tècnica. Així, contra tot pronòstic en el terreny econòmic Barcelona avança a poc a poc, però amb eficàcia, d'una manera sorda, però real. En té prou amb la vàlvula proporcionada per Carles III –la Il·lustració– perquè, centrant-se en el port de Barcelona, el comerç i la navegació –els lemes de la cambra– agafin volada i permetin d'establir a Amèrica, entre altres llocs, dos grans caps de pont de la importància de Buenos Aires i l'Havana. Mentrestant,

s'inicia el comerç amb Manila, que configura el que amb el temps hauria de ser la Companyia del Tabac de Filipines. A la Gran Bretanya, la industrialització es produeix a l'ombra del govern de Londres, a Lancashire. Una cosa semblant s'esdevé amb la filatura que sorgeix al nord de França i la vall del Roine. Així es traça el que s'ha anomenat el «Carrer Gran d'Europa», que enllaça amb el Piemont i el Milanesat. L'únic lloc aïllat d'Europa és Catalunya, centrada en el cap i casal de Barcelona.

Quan, amb l'Exposició Universal de 1888 aconseguen el grau del que és una urbs europea (davant la presència dels reis nacionals i estrangers), els barcelonins toquen amb la mà una fita que ja havien entrevist des de molt lluny –des de feia mig segle. Obtenen una posició sorprenent: si per un cantó tot just acaben de sortir de la muralla, per l'altre avancen per la plana amb el Pla Cerdà. L'urbanista Ildefons Cerdà es va avançar de més d'un segle al seu temps. No gaire després de 1888, Barcelona ha d'entomar mals vents –com tot Espanya– de resultes de la pèrdua de les colònies. Només havien passat deu anys, que el 1898 se'n van Cuba i Filipines, dos mercats importantíssims per a la indústria catalana i el comerç barceloní.

Tot i això, quan la realitat podia fer pensar que el 1888 havia estat una simple cantada de gall, Barcelona s'arriba a imposar; busca mercats nous a la mateixa península i a Europa o fora d'Europa, i en això troba facilitada la feina per un fet imprevisible: la guerra europea, 1914-1918, que converteix la nostra ciutat en proveïdora, des de la neutralitat, dels diversos països bel·ligerants. Aquesta empenta, malgrat el clima de violències socials, serveix per arribar en un altre repte que Barcelona s'havia imposat: l'Exposició Internacional de 1929-1930, que permet d'urbanitzar el que no era sinó un barranc silvestre –Montjuïc– i fer-ne un parc i un firal esplendorós que encara ara subsisteix pràcticament com el van deixar els arquitectes i constructors primitius. En aquest període 1929-1930, tot i la dictadura –la primera–, Barcelona, amb el Govern girant-s'hi d'esquena, aconseguix de convertir la ciutat i la rodalia en el que pràcticament és avui. El pas dels anys hi donarà alguna cosa o en prendrà molt. La guerra la sumirà en una decadència econòmica –per no parlar de la política– i els anys de l'autarquia juxtaposada a la dictadura l'allunyan de la seva vocació industrial i comercial. Barcelona, un petit Nova York, és un port d'importació que rep primeres matèries que elabora i manufactura. És evident que amb l'autarquia, no podent importar sinó en proporcions molt petites les primeres matèries del tèxtil i altres indústries, no s'aconsegueix més que sobreviure, fins que, amb l'obertura econòmica d'Ullastres, a l'inici de la dècada dels seixanta, Barcelona aixeca el cap, es posa al dia. Afirmar la imatge europea que tan ben implantada tenia abans d'entrar a l'anomenada Comunitat Europea.

LA REFORMA DEL PALAU NACIONAL UNA DE LES FITES PER LA CIUTAT

ESCALINATA D'ACCÉS AL PALAU NACIONAL

L'ESTADI DE MONTJUÏC PRESIDIT PER L'ESCLTURA DE PAU GARGALLO

Per completar allò que Barcelona sempre ha volgut ser, calia formular-se un objectiu que pogués sumar tot l'esperit i tota la força que té la ciutat. Aquesta proposta va venir pel camí de l'esport, igual com haguera pogut venir per un altre. Amb tot, la cita olímpica de 1992, que cal obtenir el 1986, és la que ha mobilitzat millor la ciutat. Quan l'alcalde Rius i Tauler es va adreçar a Manuel Girona, president de la Cambra d'Indústria, Comerç i Navegació, per comprometre'l en la cita de 1888, l'operació ja s'havia aconseguit. Quan l'alcalde Maragall es va entrevistar amb Josep M. Figueres per reclamar-li suport a l'objectiu de 1992, el revulsiu ja s'havia mogut i els profunds ressorts de la ciutat s'engegaven. El cas és que no cal tocar-lo amb la mà, el resultat d'uns determinats propòsits o empreses, per començar-ne a palpar els beneficis. Per exemple, a tot Europa, com a Espanya, la sola notícia de la descoberta d'Amèrica va produir una commoció i un estat de febrositat que van fer pujar de molts graus la marxa de l'economia. També hem vist que, al segle passat, després de la notícia de la descoberta d'una mina d'or, com per art d'encantament es produïa un fenomen de riquesa general. Califòrnia no es va enriquir pas per les troballes d'or, per més que n'hi vagi haver, sinó perquè només d'anunciar-les se'n seguia amb una rapidesa extraordinària l'atracció de l'energia humana de molts joves ambiciosos disposats a treballar i a obrir-se camí. Sense la crida de les mines, haurien passat moltes dècades perquè els americans, avançant cap a l'oest, aconseguissin el que la febre de l'or va portar al pròsper San Francisco.

Amb olimpíada o sense, Barcelona necessitava una sacsejada saludable, tan difícil o quasi impossible d'obtenir en períodes de crisi com aquest que ara pas-

sem. Per aconseguir-ho cal una unitat de criteri no tan sols en matèria d'economia, sinó també política. I això últim, com se sap, és molt difícil, de vegades impossible. El primer favor que ens va concedir la cita olímpica és la suma de voluntats. Tant l'Ajuntament com la Generalitat o la Diputació de Barcelona van acordar un mateix pols, un mateix diapasó. Es van distribuir les diverses àrees d'acció i van posar mans a la feina.

Aquesta vegada també han estat els comerciants i els industrials –l'esforç privat barceloní– els que han enfonsat l'accelerador. Ara, amb tot, s'ha disposat del suport, de moment més moral que no pas material, del Govern i, sobretot, de la confiança que significa que un rei jove, Joan Carles, hagi estat, a més, participant en una olimpíada anterior.

Per obtenir un resultat semblant no n'hi havia prou –vista la competitivitat– de tenir instal·lacions esportives més o menys a punt. Calia donar sensació d'unitat i demostrar un desig en què conjuminar tots els esforços de tots els estaments d'un poble.

Amb un tal repte, Barcelona s'ha plantejat com cosa immediata un projecte que altrament haguera pogut quedar postposat fins a final de segle: la urbanització del front marítim que va des del Parc de la Ciutadella fins a Badalona; aconseguir que el pla Cerdà arribi a mar i que incorpori el Poblenou, i enllestir els cinturons de ronda, sense els quals la ciutat no trigaria a quedar col·lapsada.

Cada mig segle, Barcelona necessita fer un salt endavant per aconseguir, com un corredor de fons, arribar en unes determinades metes. Olímpiques o no.